

4.2. Характеристика правового регулювання інвестиційних відносин у сфері сільського господарства

Інвестиційні відносини, тобто відносини, що виникають із приводу майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект, складаються в різних сферах економіки України, не є винятком і сільське господарство. Оскільки вкладення інвестицій у вказану сферу має першочергове та пріоритетне значення з огляду на незамінність вироблюваної сільськогосподарської продукції, то характеристика питань правового регулювання інвестиційних відносин саме у сфері сільського господарства має важливе як теоретичне, так і практичне значення.

У працях учених-юристів правові питання інвестиційного розвитку сільського господарства висвітлені поки що недостатньо. Існують дослідження лише окремих аспектів правової регламентації вкладення інвестицій у сільське господарство, зокрема, стосовно договорів на використання науково-технічної продукції в сільському господарстві та інноваційно-інвестиційних напрямків розвитку економіки сільськогосподарського землекористування [4], залучення інвестицій у сільське господарство та соціальну сферу села [5]. І навіть незважаючи на видання колективної монографії «Інвестиційна діяльність у сільському господарстві: правові питання» [2], а також проведене дисертаційне дослідження Я. М. Грушинським на тему «Правове регулювання агроінвестиційної діяльності в Україні» [3], питання інвестування в сільське господарство, а також правової регламентації відповідних відносин за законодавством України охарактеризовані в юридичній літературі все ще недостатньо.

Відзначимо, що Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. № 1560-ХІІ, який визначає загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України і спрямований на забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також на ефективне інвестування народного господарства України, розвиток міжнародного економічного співробітництва та інтеграції, майже не містить окремих приписів щодо особливостей інвестиційної діяльності у сфері сільського господарства. Закон визначає поняття інвестицій та інвестиційної діяльності, об'єктів і

суб'єктів названої діяльності, права й обов'язки суб'єктів інвестиційної діяльності, гарантії прав названих суб'єктів, заходи державного регулювання інвестиційної діяльності та ін.

Зокрема, у ст. 11 розглядуваного Закону зазначається, що державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної та соціальної політики. Воно визначається показниками економічного й соціального розвитку України, республіканськими і регіональними програмами розвитку народного господарства, республіканським і місцевими бюджетами, передбачуваними в них обсягами державного фінансування інвестиційної діяльності. При цьому створюються пільгові умови інвесторам, що здійснюють інвестиційну діяльність у найбільш важливих для задоволення суспільних потреб напрямках, насамперед соціальній сфері, технічному і технологічному вдосконаленні виробництва, створенні нових робочих місць для громадян, які потребують соціального захисту, впровадженні відкриттів і винаходів, в агропромисловому комплексі, в реалізації програм ліквідації наслідків Чорнобильської аварії, у виробництві будівельних матеріалів, у галузі освіти, культури, охорони культурної спадщини, охорони навколишнього середовища і здоров'я. Отже, як бачимо, для інвесторів в агропромисловому комплексі державою передбачено пільгові умови.

Зазначимо, що на виконання наявних законодавчих приписів щодо інвестування у сферу сільського господарства України було прийнято низку підзаконних нормативно-правових актів. Зокрема, можна назвати такі постанови Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Державної програми розвитку виробництва вітчизняних малолітражних дизельних двигунів та силових і енергетичних установок для агропромислового комплексу на 2006–2010 роки» від 7 червня 2006 р. № 798, «Про затвердження Державної програми розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу на 2007–2010 роки» від 26 вересня 2007 р. № 1181, «Про затвердження Порядку використання у 2009 році коштів Стабілізаційного фонду для здешевлення кредитів, фінансування інвестиційних проектів та підтримки окремих проектів в агропромисловому комплексі» від 13 травня 2009 р. № 463, «Про затвердження Порядку проведення державних випробувань, державної реєстрації та перереєстрації, видання переліків пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні» від 4 березня 1996 р. № 295, «Про затвердження Порядку етикетування харчових продуктів, які містять генетично модифіко-

4.2. Характеристика правового регулювання інвестиційних відносин у сфері...

вані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг» від 13 травня 2009 р. № 468 та ін. Названі нормативні акти передбачають для здійснення відповідних заходів у сфері сільського господарства залучення певної кількості державних інвестиційних ресурсів.

Важливі положення в аспекті нашого дослідження вміщено в Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року, що була затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158. Відповідно до названого документа, в Україні має сформуватися інвестиційно-інноваційна модель розвитку сільського господарства, що зумовлено посиленням конкурентної боротьби на ринку сільськогосподарської продукції та інтеграції України в міжнародний економічний простір.

Формування зазначеної моделі забезпечується, зокрема, шляхом: (а) розроблення та виконання державних, регіональних та інших програм розвитку галузі; (б) досягнення випереджувальних темпів приросту інвестицій за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел; (в) розвитку ринку інноваційної продукції; (г) створення інноваційних парків на базі наявних аграрних науково-дослідних установ та навчальних закладів; (г) формування інвестиційної підтримки фермерських господарств із першочерговим її спрямуванням на реалізацію інноваційних проектів; (д) використання на конкурсних засадах бюджетних коштів для інвестиційних проектів соціально-економічного розвитку села; (е) спрямування однієї третини надходжень до дорожніх фондів на інноваційний розвиток шляхової мережі в сільській місцевості; (є) створення економічних умов для розвитку органічного землеробства; (ж) надання переваги сільськогосподарським товаровиробникам у процесі конкурентного відбору інноваційних проектів для їх фінансової підтримки за рахунок коштів держави та ін. Передбачається, що здійснення заходів, спрямованих на формування інвестиційно-інноваційної моделі розвитку сільського господарства, забезпечить надходження близько 20 млрд гривень інвестицій у галузь із 2015 року.

У розглядуваній Державній програмі одним із заходів, що може сприяти залученню інвестицій в аграрний сектор, названо формування ринку земель сільськогосподарського призначення. З приводу необхідності запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення як сукупності правовідносин щодо обігу відповідних земельних ділянок дискусії тривають не один рік. Проте вже є очевидним, що саме обіг земель сільськогосподарського призначення, мож-

лівість передавання названих земель в іпотеку, може бути потужним фактором залучення інвестицій (у тому числі й іноземних) до сфери сільського господарства.

Державною програмою також передбачено (а) удосконалити систему лізингу сільськогосподарської техніки та обладнання, розширити обсяги підтримки державних лізингових компаній, активізувати лізингову діяльність інших фінансових установ і машинобудівних підприємств, створити сприятливі умови для широкого залучення вітчизняних та іноземних інвестицій; (б) сприяти залученню іноземних інвестицій для забезпечення впровадження сучасних технологій, менеджменту, розвитку кооперації та вертикальної інтеграції, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринку; (в) створити умови для залучення до аграрного сектору прямих іноземних інвестицій і кредитних ресурсів із метою розвитку аграрного виробництва та сприяння розвитку сільської місцевості, започаткування спільних інвестиційних проектів.

У 2011 році Кабінетом Міністрів України було також затверджено Програму розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні [6]. Цією Програмою визначено те, що базовими галузями економіки, в яких реалізуються інвестиційні та інноваційні проекти, є, зокрема, агропромисловий комплекс, а пріоритетами розвитку названих базових галузей економіки є: виробництво, перероблення та зберігання сільськогосподарської продукції, виробництво альтернативних джерел енергії, сільськогосподарської техніки.

Отже, вважаємо, у законодавстві України, у тому числі й аграрному, наявна певна сукупність правових норм, що регулюють інвестиційні відносини у сфері сільського господарства та визначають їх особливості.

На думку Я. М. Грущинського, зважаючи на те, що «агроінвестиційні відносини є однорідними за своїм змістом, регулюються нормами аграрного та інших галузей права, вони можуть бути об'єднані в окремий інститут аграрного права, який є комплексним за своєю природою» [3, с. 6]. Із приводу наведеного міркування зазначимо, що, відповідно до положень загальної теорії права, інститутом права є система відносно відокремлених від інших і пов'язаних між собою правових норм, які регулюють певну групу (вид) однорідних відносин. Інститут права — необхідна ланка в цілісній системі права. Головне призначення інститутів права — у межах своєї групи однорідних

4.3. Об'єкти інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства

суспільних відносин забезпечити суцільне, відносно закінчене регулювання [7, с. 248, 249].

Слід указати, що в аграрному праві виділяється певна система правових інститутів, до яких дослідники пропонують відносити, наприклад, інститути правового регулювання агроінноваційної діяльності [8, с. 9], аграрних бірж, відповідальності за порушення аграрного законодавства, якості сільськогосподарської продукції, продовольчої безпеки населення, аграрного ринку, кредитування сільського господарства України, бюджетного фінансування АПК України [9, с. 125]. Проте, на наше переконання, про формування того чи іншого правового інституту в аграрному праві слід вести мову передусім при існуванні відповідних аграрно-правових норм, закріплених на рівні закону. Такі норми мають становити основу відповідного правового інституту, бути його серцевиною, навколо якої об'єднуються норми права, вміщені в інших нормативно-правових актах, зокрема підзаконних.

З огляду на викладене навряд чи можна стверджувати те, що існує такий галузевий інститут саме аграрного права як інститут агроінвестиційної діяльності. У чинному аграрному законодавстві України закріплюється певна сукупність правових норм, що визначають особливості інвестиційних відносин та інвестиційної діяльності у сфері сільського господарства, але вони належать до різних галузей права. Отже, інститут правового регулювання інвестиційних відносин має міжгалузевий характер, а нормами аграрного права здійснюється спеціалізація правового регулювання суспільних інвестиційних відносин у сфері сільського господарства.

4.3. Об'єкти інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства

Наукові дослідження правових проблем інвестування у сферу сільського господарства є нечисленними, а праці, присвячені саме об'єктам інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства, взагалі відсутні. Зважаючи на це, необхідно схарактеризувати об'єкти інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства й дати їх класифікацію.

У ст. 4 Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. № 1560-ХІІ, що визначає загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України,